پایه ی چهارم ابتدایی

تجوید (۲)

سطح دو

قلی
قلقله
ترقیق
صلی
حروف مد
صلی
استعلاء
استفال
استفال
قلقله
تفخیم
صلی
منفصل
ترقیق
استعلاء
حروف مد
متصل
تفخیم
متصل
منفصل
ترقیق

تألیف : گروه خود آموز و تجوید

بسم الله الرحمن الرحیم

پایه چهارم ابتدایی

تجوید (۲)

تهیه و تنظیم: گروه خود آموز و تجوید

عنوان و نام پدیدآور	:	تجوید (۲) پایه چهارم ابتدایی/ تهیه و تنظیم گروه خودآموز و تجوید [کمیته‌ی مکتب‌خانه‌های جنوب]؛ زیر نظر کمیته‌ی مکتب‌خانه‌های جنوب.
مشخصات نشر	:	تهران: مردم سالاری، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۶ ص.
شابک	:	۵۵۰۰ ریال: 978-600-5339-07-9
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
موضوع	:	قرآن -- تجوید
موضوع	:	قرآن -- قرائت
شناسه افزوده	:	شورای عالی مدارس اهل سنت جنوب ایران. کمیته مکتب‌خانه‌ها. گروه خودآموز و تجوید
شناسه افزوده	:	شورای عالی مدارس اهل سنت جنوب ایران. کمیته مکتب‌خانه‌ها
رده بندی کنگره	:	BP۷۴/۵/ت۳۳۳ ۱۳۸۸
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۱۵۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۱۷۱۶۸۷۳

نام کتاب : تجوید (۲)

ناشر : مردم سالاری

مولف : گروه خودآموز و تجوید

طراح و صفحه آرا : نشر احسان

نوبت چاپ : اول ۱۳۸۹

شمارگان : ۵۰۰۰ جلد

قیمت : ۵۵۰۰ ریال

شابک : ۹-۰۷-۵۳۳۹-۶۰۰-۹۷۸

((بر اساس منابع اهل سنت))

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العالمين و الصلاة والسلام علي سيدنا محمد و علي آله و صحبه أجمعين ، أما بعد :

سخنی با معلمان قرآن

همکار گرامی، هم اینک که خداوند متعال من و شما را به عنوان معلم قرآن انتخاب نموده و در مقام شامخ تدریس کلامش جای داده است، به شکرانه‌ی این نعمت بزرگ لازم است همواره این منت عظیم را به خاطر داشته و جایگاه حقیقی خود را بشناسیم و جهت بالا بردن سطح علمی خود و دیگران تا حد مطلوب سعی و تلاش نمائیم.

همکار گرامی، افرادی که جهت یادگیری قرآن به ما روی آورده‌اند و خالصانه به خدمت قرآن می‌آیند فرزندان، برادران و خواهران ما هستند، لذا همیشه با این دید به آنها نگاه کنیم و از محبت به آنها کوتاهی نورزیم و با توکل بر خداوند عزوجل کارمان را آغاز نماییم، و همواره از درگاه او رضایت و خشنودیش را بجوییم زیرا تنها اوست که بر هر چیزی قادر است. به امید اینکه همه‌ی ما را مشمول این سخن گهربار پیامبر ﷺ قرار دهد که فرمودند: (خیرکم من تعلم القرآن و علمه) « بهترین شما کسی است که قرآن را یاد بگیرد و آن را (به دیگران) یاد دهد».

ویژگیهای جزوه

۱- این جزوه در هشت درس برای مدت دو ماه و هفته‌ای یک جلسه تنظیم شده است.

۲- برای هر درس مثالهایی آورده شده که با استفاده از آنها موضوع درس توضیح داده شده است.

۳- در پایان هر درس تمرین هایی بعنوان (کار در کلاس) گذاشته شده که معلم همراه با دانش آموزان آنها را در کلاس حل نمایند.

۴- در پایان هر درس تمرین هایی به عنوان (کار در خانه) قرار داده شده که حل آنها به عهده‌ی دانش آموز می باشد.

روش تدریس

۱- معلم پس از حمد و ثنای خداوند متعال و درود سلام بر رسول اکرم ﷺ عنوان درس را روی تخته نوشته و با استفاده از مثال ها آن را به خوبی به دانش آموز تفهیم نماید.

۲- معلم برای (قسمت کار درکلاس) از تک تک دانش آموزان بخواهد که

تمرین ها را به صورت عملی انجام دهند و خود بر آنها نظارت داشته باشد.
۳- معلم در هر جلسه(قسمت کار در خانه) را که توسط دانش آموزان حل شده بررسی نماید.

سخنی با دانش آموزان عزیز

از آنجایی که خداوند مهربان از تمامی همسن و سالانتان شما را برای یادگیری کلام پاکش انتخاب نموده، جای بسی شکر و سپاس است باید این فرصت را غنیمت شمرده و خالصانه با سعی و تلاش بیشتری به یادگیری دقیق قرآن بپردازیم. ما دانش آموزان قرآن باید به معلمان خود احترام گذاشته و برای حفظ نظم و انضباط از بهترین ها باشیم و سعی کنیم که همواره خدا را حاضر و ناظر بر اعمال و رفتار خود بدانیم.
روش صحیح خواندن قرآن و معنای آن را یاد بگیریم و همواره بکوشیم که در زندگی خود به آن عمل نماییم.

آنچه در این شماره می خوانیم

یادآوری

با مطالب زیر در گذشته آشنا شدیم:

انواع همزه (قطع و وصل)

تلفظ لفظ جلاله (الله)

انواع وقف و علامتهای آن

سجده تلاوت

اکنون این درسها را در تمرینهای زیر مرور میکنیم:

﴿ وَٱلْعَصْرِ ﴾

﴿ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ﴾

﴿ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقْرَءُوا۟ كِتَٰبِيَهْ ﴾

﴿ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَٰفِرِينَ حَصِيرًا ﴾

﴿ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾

﴿ ٱتَّخَذُوٓا۟ أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴾

﴿ يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ٱلْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ (١) خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِنْ عَلَقٍ (٢) ٱقْرَأْ وَرَبُّكَ
ٱلْأَكْرَمُ (٣) ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ (٤) عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (٥) كَلَّآ إِنَّ
ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ (٦) أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ (٧) إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجْعَىٰٓ (٨) أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى
يَنْهَىٰ (٩) عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ (١٠) أَرَءَيْتَ إِن كَانَ عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ (١١) أَوْ أَمَرَ بِٱلتَّقْوَىٰٓ
(١٢) أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ (١٣) أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ (١٤) كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا
بِٱلنَّاصِيَةِ (١٥) نَاصِيَةٍ كَٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ (١٧) سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ
(١٨) كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۩ (١٩) ﴾

اهمیت تجوید

تجوید نزد علماء و دانشمندان از اهمیت خاصی بر خوردار است ، این علم به ما می آموزد که چگونه کتاب خدا را به روش صحیح و زیبا تلاوت کنیم، همان روشی که پیامبر اکرمﷺ و شاگردانش آن را می خواندند.

خداوند در سوره «مزمل» می فرماید: وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا

ترجمه: قرآن را با توجه، شمرده شمرده و زیبا بخوان.

پیامبر اکرم ﷺ روش صحیح روخوانی قرآن را از فرشته وحی (جبرییل) ﷺ می آموخت و آن را به اصحاب و یاران خود یاد می داد. بنابراین شایسته است، ما مسلمانان پیامبر گرامی خود را الگو قرار داده و همچون اصحاب با وفایش روش درست و زیبا خواندن قرآن را بیاموزیم و به دیگران یاد دهیم.

علامتهای وقف

در گذشته با بعضی از علائم وقف آشنا شدیم، در این درس بعضی دیگر از آنها را یاد می گیریم.

قلی: نشانه‌ی آن است که وقف کردن بهتر از وصل کردن است.

صلی: نشانه‌ی آن است که وصل کردن بهتر از وقف کردن است.

(∴ ∴) : نشانه‌ی آن است که تنها بر روی یکی از این دو می توان وقف کرد.

مثال:

قلی و صلی : ﴿ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾

(∴ ∴) ﴿ ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾

کار در کلاس

۱- علامتهای وقف سوره‌ی « الصف » را بیابید.

کار در خانه

۱- علامتهای وقفی را که تاکنون خوانده‌اید نام ببرید؟

۲- آیا می توان از روی علامت « قلی » رد شد ؟

۳- آیا می توان روی علامت « صلی » وقف کرد؟

صفات حروف

یکی از مراحل آموزش تجوید شناخت **صفات حروف** است، **صفت** یعنی حالت و چگونگی شیء.

صفت حرف عبارت است از حالتهای متفاوتی که حرف هنگام تلفظ پیدا می کند. مانند درشتی در « طا » و نازکی در « تا ».

در این مرحله به بعضی از صفات مهم حروف اشاره می کنیم:

الف) استعلاء

استعلاء یعنی کلفت و پر تلفظ کردن حرف بدین صورت که هنگام تلفظ حرف، زبان را به طرف سقف دهان بالا می بریم.

حروف استعلاء عبارتند از (خ ، ص ، ض ، غ ، ط ، ق ، ظ ،) که برای آسانی حفظ آن در مجموعه‌ی (خُصَّ ضَغْط قِظْ) آمده است.

مثال : خَـٰلِدِينَ ، خَيْرًا ،كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ، ٱلضَّآلِّينَ

﴿ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوْبِ شَدِيدِ ٱلْعِقَابِ ذِى ٱلطَّوْلِ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴾

﴿ عَلَيْهَا مَلَـٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴾

کار در کلاس

سوره‌ی (الیل) را با توجه به حروف استعلاء بخوانید و موارد استعلاء را مشخص نمایید.

کار در خانه

۱- استعلاء را تعریف کنید و برای آن مثال بزنید.

۲- حروف استعلاء را بنویسید و چند مثال بزنید.

ب) استفال

استفال یعنی نازک و باریک تلفظ کردن حرف، بدین صورت که هنگام تلفظ حرف زبان را از سقف دهان دور نگه می داریم.

غیر از حروف استعلاء، بقیه‌ی حروف الفبا صفت استفال دارند.

حروف استفال عبارتند از:

(ا، ب، ت،ث ، ج ، ح ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ع، ف ، ک ، ل ، م ، ن ، و ، ه ، ی)

مثال:

إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ، سَأَلَ سَآئِلُۢ بِعَذَابٖ وَاقِعٖ ، إِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ جَزُوعٗا ، حَمَلۡنَٰكُمۡ .

يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِۚ وَهُوَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ .

کار در کلاس

۱- سوره‌ی مبارکه ی « العادیات » را با توجه به صفت استفال تلاوت نمایید، موارد استفال را مشخص نمایید.

۲- سوره‌ی مبارکه‌ی « النازعات » را با توجه صفات استعلاء و استفال حروف تمرین کنید.

کار در خانه

۱- استفال را تعریف کنید.

۲- پنج مثال برای صفت استفال حروف بزنید.

ج) قلقله

قلقله به معنای تکان خوردن است. در تجوید عبارت از لرزش مختصر حرف هنگام تلفظ است.

این صفت در حروف « ق ، ط ، ب ، ج ، د » وجود دارد که برای آسانی حفظ آن در مجموعه‌ی « قُطبِ جَد » آمده است.

مثال: يُقْرِضُ ، أَيَطْمَعُ كُلُّ ٱمْرِيٍٕ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ، صُحُفِ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ، قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ، سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ .

کار در کلاس

۱- سوره‌ی « البروج » را با توجه به صفت قلقله حروف تلاوت نمایید.

کار در خانه

۱- قلقله را تعریف کنید.

۲- حروف قلقله کدامند.

۳- پنج مثال برای صفت قلقله‌ی حروف بزنید.

تفخیم و ترقیق «راء»

حرف « راء » گاهی درشت و گاهی نازک تلفظ می شود، تلفظ درشت را تفخیم و تلفظ نازک را ترقیق گویند.

در این درس یاد می گیریم که تفخیم و ترقیق « راء » چه موقع صورت می گیرد.

بعضی از موارد تفخیم:

۱- « راء » فتحه « ـَ » داشته باشد مانند : رَبَّ ، قُرَيْشٍ ، أَمَرَ

۲- « راء » ضمه « ـُ » داشته باشد مانند: رُحَمَآءُ، أَكْثَرُهُم ، ٱلْغَفُورُ

۳- « راء » ساکن « ـْ » حرف قبل از آن فتحه ـَ داشته باشد.

مانند: أَرْسَلَ ، مَرْيَمَ ، يَرْضَىٰ .

۴- « راء » ساکن « ـْ »، حرف قبل از آن ضمه ـُ داشته باشد.

مانند: فَٱهْجُرْ ، ٱلْقُرْءَانَ ، لِيُرْضُوكُمْ .

بعضی از موارد ترقیق:

۱- « راء» کسره (ـِ) داشته باشد مانند: رِجَالٌ ، أَرِنَا ، بَرِقَ .

۲- « راء » ساکن (ـْ) حرف قبل از آن کسره (ـِ) داشته باشد. مانند: فِرْعَوْنَ ، وَٱسْتَغْفِرْهُ ، ٱلْفِرْدَوْسِ .

کار در کلاس

۱ - سوره‌ی « تکاثر و انفطار » را با توجه به تفخیم و ترقیق « را » بخوانید.

۲- این کلمات را بخوانید: هَٰرُونَ ،تَبَارَكَ ، ٱلْفُرْقَانَ ، يَخْرُجُ ، ٱلْمَرْءُ ، كُوِّرَتْ ، ٱلْعِشَارُ .

کار در خانه

۱- منظور از تفخیم و ترقیق « را » چیست؟ برای هر کدام چند مثال بزنید.

درس ۸

مد

حروف مد:

۱- الف « ا » مانند : قَالَ

۲- واو « و » ساکنی که ماقبل آن ضمه باشد مانند: رَسُولٌ

۳- یاء « ی » ساکنی که ماقبل آن کسره باشد مانند: لَخَبِيرٌ

هرگاه بعد از حروف مد « همزه یا سکون » قرار گیرد این حروف بیش از حالت طبیعی صداهای بلند (آ ، او ، ای) کشیده می شوند.

« همزه و سکون » را سبب مد گویند. در این درس با مدهایی که همزه سبب ایجاد آنها شده است آشنا می شویم.

این مدها به دو دسته تقسیم می شوند:

الف) متصل: مدی است که (حرف مد و سبب آن، یعنی همزه) هر دو در یک کلمه باشند . مانند: جَآءَ ، وَجِاْیٓءَ ، السَّمَآءِ ، بِالسُّوٓءِ ، سِيٓـَٔتْ .

ب) منفصل : مدی است که (حرف مد و سبب آن بعنی همزه) جدا از هم و هر کدام در یک کلمه باشند.

مانند: ﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴾ ، ﴿ إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ﴾ ﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُواْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ﴾

مقدار کشیدن مد متصل و منفصل چهار تا پنج حرکت است.

کار در کلاس

۱- سوره‌ی مبارکه « النازعات » را تلاوت نمایید و مدهای متصل و منفصل را در آن بیابید.

کار در خانه

۱- اسباب مد را نام ببرید.

۲- چه مدی را متصل و چه مدی را منفصل گویند؟

۳- مقدار کشیدن مد متصل و منفصل چقدر است؟

یادداشت